

Studying the Guardianship (Velaee) Components of the Arba'een Pilgrimage and Their Role in Realizing the New Islamic Civilization

Zahed Ghaffari Hashjin¹
Ghasem Noorani^{2*}

Received on: 12/04/2023
Accepted on: 10/07/2023

Abstract

The event of Ashura, following the last Prophet (peace and blessings of Allah be upon him), marked a significant turning point in history towards the ultimate perfection of the monotheistic rule on earth, which we refer to as the new Islamic civilization. In this regard, it had effects and achievements that, at some point in time, become evident according to the available capacities. The Arba'een pilgrimage, as one of these events, has garnered the interest of a significant number of Shiites and followers of Hazrat Aba Abdullah al-Hussein (peace be upon him) in recent years. In this article, we attempt to examine the concept of Wilayat in the political thought of Imam Khamenei (Madzalah al a'la) and explore the goals and process of the Islamic Revolution. We also analyze components such as strengthening the emotional connection with the guardian and promoting the culture of self-sacrifice, brotherhood, hospitality, and dominance. On the ethnic and linguistic prejudices among believers and their manifestations of denying the guardianship of infidels, such as anti-tyranny, recognizing the enemy, and preparing for jihad and defense, in order to establish a foundation for the manifestation of guardianship, the question arises: "What is the role of the guardians in the Arba'een pilgrimage in the realization of the new Islamic civilization?" To conduct this research, the qualitative method of document analysis was employed. The data collection tool was utilized to gather the necessary data. Based on the studies, it can be said that the Arba'een pilgrimage is a manifestation of the three levels of Wilayat (guardianship) from the perspective of Imam Khamenei (Madzalah al a'la). The Arba'een pilgrimage also plays an important role in creating a strong emotional connection with the guardian. It fosters solidarity and unity among believers while challenging the rule of the infidels. Furthermore, it can contribute to the realization of a new Islamic civilization.

Keywords: Wilayat, Revolutionary Process, New Islamic Civilization, Arba'een Pilgrimage.

1. Professor of Political Science, Shahed University, Tehran, Iran. (Email: z_ghafari@yahoo.com).

2*. Ph.D student of Political Studies of the Islamic Revolution, Shahed University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author: ghasem2noorani@chmail.ir)

بررسی مولفه‌های ولایی در پیاده روی اربعین و نقش آن‌ها در تحقق تمدن نوین اسلامی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۹

زاهد غفاری هسجین^۱

قاسم نورانی^{۲*}

چکیده

واقعه عاشورا بعد از بعثت پیامبر خاتم (صلی الله علیه وآله)، مهمترین نقطه جهش تاریخ به سوی کمال نهایی خویش یعنی حکومت توحید بر روی زمین است، که ما از آن به تمدن نوین اسلامی، یاد می‌کنیم. در این راستا اثرات و دستاوردهایی داشته که در هر برهه از زمان به حسب ظرفیت‌های موجود، هویدا می‌گردند. پیاده روی اربعین به عنوان یکی از این ظرفیت‌ها، در سالیان اخیر توجه قشر عظیمی از شیعیان و اردتمندان حضرت ابا عبدالله الحسین (علیه السلام) را به خود جلب نموده است. در این مقاله تلاش شده است تا با بررسی مفهوم ولایت در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) و بیان اهداف و فرایند انقلاب اسلامی و بررسی مولفه‌هایی چون: تقویت ارتباط قلبی با ولی، گسترش فرهنگ ایثار، فداکاری، اخوت و مهمان نوازی و غلبه بر تعصبات قومی و زبانی مومنین نسبت به یکدیگر و مظاهری از نفی ولایت کفار چون ظلم ستیزی، شناخت دشمن و آمادگی برای جهاد و دفاع در جهت ایجاد زمینه برای تجلی ولایت، به این سوال پاسخ داده شود که «نقش مولفه‌های ولایی در پیاده‌روی اربعین در تحقق تمدن نوین اسلامی چیست؟» برای انجام این تحقیق از روش کیفی تحلیل اسنادی و برای گردآوری داده‌ها از ابزار فیش برداری از منابع و برخی از مشاهدات میدانی استفاده شده است. بر اساس مطالعات انجام شده می‌توان گفت: پیاده روی اربعین مظهر تجلی سطوح سه‌گانه ولایت از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) می‌باشد. به عبارت دیگر پیاده روی اربعین می‌تواند در ایجاد ارتباط قلبی قوی با ولی، ایجاد همبستگی و پیوستگی بین مومنان و نفی ولایت کفار، نقشی حائز اهمیت ایفا نموده و در تحقق تمدن نوین اسلامی، تاثیرگذار باشد.

واژگان کلیدی: ولایت، فرایند انقلاب، تمدن نوین اسلامی، پیاده روی اربعین.

(صفحه ۳۲۳-۳۴۸)

۱. استاد علوم سیاسی دانشگاه شاهد، تهران، ایران. (z_ghafari@yahoo.com)

*۲. دانشجوی دکتری مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

(نویسنده مسئول: ghasem2noorani@chmail.ir)

مقدمه

در اندیشه سیاسی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هدف پیامبر (صلی الله علیه و آله) تشکیل جامعه اسلامی است. کارویژه این جامعه به مثابه کارخانه انسان سازی بوده و برای تشکیل چنین جامعه‌ای بیش از زمان تحقق، خروجی این جامعه؛ یعنی انسان کامل اولویت دارد؛ «... پیغمبر برای ساختن انسان، کارخانه انسان سازی درست می‌کند. پیغمبر ترجیح می‌دهد که ده سال، بیست سال، دیرتر موفق بشود؛ اما آنچه می‌سازد، یک انسان و دو انسان و بیست تا انسان نباشد؛ کارخانه انسان سازی درست می‌کند که به‌طور خودکار انسان کامل پیغمبر پسند تحویل بدهد. پس پیغمبر برای ساختن انسان‌ها و به قوام آوردن مایه انسان، از کارخانه انسان سازی استفاده می‌کند... کارخانه انسان سازی، جامعه و نظام اسلامی است» (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۰۹). ایشان لازمه تشکیل جامعه اسلامی را «ولایت» دانسته و در تعریف مفهوم ولایت به سه سطح از ولایت که لازم و ملزوم یکدیگرند، اشاره نموده‌اند. به‌طوری که ولایت را ارتباط بین مومنان با ولی، ارتباط بین مومنان با یکدیگر و سلب پیوند بین مومنان با جبهه دشمنان (کفار، معاندین و مخالفین)، تبیین نموده‌اند؛ «یکی حفظ پیوندهای داخلی، یکی قطع پیوند و وابستگی به قطب‌های متضاد خارجی، این دوتا، یکی هم حفظ ارتباط دائمی و عمیق با قلب پیکر اسلامی و قلب امت اسلامی، یعنی امام و رهبر» (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۹). از سویی دیگر معظم‌له در تبیین هدف انقلاب اسلامی، مراحل انقلاب اسلامی را ترسیم و فرایند انقلاب اسلامی را دارای پنج مرحله و به صورت یک زنجیره منطقی می‌دانند؛ «یک زنجیره منطقی وجود دارد؛ پیش‌ها این را گفتیم، بحث شده. حلقه اول، انقلاب اسلامی است، بعد تشکیل نظام اسلامی است، بعد تشکیل دولت اسلامی است، بعد تشکیل جامعه اسلامی است، بعد تشکیل امت اسلامی است؛ این یک زنجیره مستمری است که به هم مرتبط است» (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۰/۰۷/۲۴). راهپیمایی اربعین به عنوان بزرگترین گردهمایی آئینی شیعیان جهان که در سال‌های اخیر به نحو چشمگیری مورد استقبال زائران و عاشقان سومین امام شیعیان قرار گرفته، مظهر تبلور ارزشهای والای انسانی و اسلامی است. برخی از این ارزشها به صورت مستقیم ارتباط با مفهوم ولایت مد نظر رهبر معظم انقلاب دارد که با تطابق مصادیق پدیدار شده در راهپیمایی بزرگ اربعین بر تعریف سطوح ولایت از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) می‌توان تاثیر این گردهمایی بزرگ را بر تحقق جامعه اسلامی و به تبع آن تمدن نوین اسلامی، برجسته نمود.

الف - پیشینه تحقیق

۱- پیشینه تحقیق

- درخصوص اربعین و نقش آن در تمدن سازی پژوهش‌هایی صورت گرفته است که در این بخش به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد:
- حسین تالشان (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان «واکاوی و تحلیل جایگاه اجتماع جهانی مراسم اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی»؛ جایگاه اجتماع جهانی مراسم اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی را مورد واکاوی تحلیل قرار داده است. تلاش شده است با بررسی اثرات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بر ایجاد سبک زندگی جدید مبتنی بر تمدن نوین اسلامی و تحکیم آنچه را که دشمنان در صدد تخریب آن هستند، تاثیر راهپیمایی اربعین را بر تمدن نوین اسلامی نشان دهد.
 - هادی غیائی فتح آبادی (۱۳۹۶)، در مقاله خود تحت عنوان «کارکردهای پیاده روی زیارت اربعین در تقویت نهادهای تمدن نوین اسلامی؛ مورد مطالعه: نهاد خانواده» به نقش اربعین در تقویت کارکردهای خانواده به عنوان یکی از مهمترین ارکان تمدن ساز، الگوی زیست خانوادگی جاری در پیاده روی زیارت اربعین و کارکردهای آن در تحکیم نهاد خانواده پرداخته است.
 - سیده فرشته مظفری چینجانی و همکار (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «نقش فرهنگ زیارت اربعین در تشکیل تمدن نوین اسلامی» با بررسی ظرفیت های تمدن ساز پیاده روی اربعین، همچون اقتصاد تعاون محور، امنیت مردم محور، عمران برکت محور، سیاست حکمت محور، نقش این راهپیمایی عظیم را در تمدن سازی و ایجاد تمدن اسلامی نشان داده است.
 - محمد خاکی و همکار (۱۳۹۹)، در مقاله خود، با عنوان «نقش راهپیمایی اربعین حسینی در ایجاد تمدن نوین اسلامی»، نگرش توحیدی و یکرنگی مردم، وحدت زائران، روحیه تعاون و همکاری و اتکا به نیروی جوانی به عنوان شاخصه های تمدن نوین اسلامی در راهپیمایی اربعین همچنین توجه به آسیب شناسی و برشماری مهمترین آسیب ها از جمله تعصبات قومی و نژادی و انگیزه های غیرالهی نقش راهپیمایی اربعین را در تمدن نوین اسلامی مورد توجه قرار داده است.
 - غلامرضا تاج بخش و همکار (۱۴۰۱)، در پژوهش خود با عنوان «بازاندیشی در ایجاد تمدن اسلامی از طریق فراترکیب پژوهش های پیاده روی اربعین»، مولفه‌هایی نظیر دین باوری و

خدایم‌محوری، اخلاق، عدل و عدالت، تلاش و مجاهدت، بهبود روابط بین الملل، ظلم ستیزی و دفاع از مظلومان عالم را به عنوان شاخص های تمدنی را که در حوزه اربعین از سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۰ به چاپ رسیده است را با روش فراترکیب مطابق با الگوی لیپسی و ویلسون مورد بررسی قرار داده است.

در مجموع پژوهش هایی که به ارتباط بین راهپیمایی اربعین و تمدن نوین اسلامی پرداخته اند، موضوع پژوهش حاضر از حیث جمع بین مفهوم ولایت در اندیشه رهبر معظم انقلاب و فرآیند انقلاب اسلامی و ارتباط آن با ایجاد تمدن اسلامی بحثی نو و جدید می باشد.

ب- تعاریف و چارچوب مفهوم

۱- چیستی و جایگاه اربعین سیدالشهداء (علیه السلام) و پیاده روی اربعین نزد شیعیان

اربعین به عنوان یکی از نمادهای شیعیان به حضرت سیدالشهداء (علیه السلام) اختصاص دارد و این سنت یعنی چهلم گرفتن را در هیچ یک از معصومین (علیهم السلام) حتی نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) نیز شاهد نیستیم. در حدیثی از امام یازدهم شیعیان حضرت امام حسن عسگری (علیه السلام) زیارت اربعین یکی از ویژگی های پنجگانه مومن شمرده شده (حرالعالمی، ۱۴۱۴ق، ج: ۴، ص: ۵۸)^۱ و این خود دلیل متقنی بر اهمیت و ارزشمندی زیارت اربعین در بین شیعیان می باشد.

پیاده روی برای زیارت حضرت سیدالشهداء (علیه السلام) در ایام اربعین سابقه ای تاریخی داشته و بیشتر آن را به زیارت جابر بن عبدالله انصاری^۲ در روز چهلم شهادت امام حسین (علیه السلام) نسبت می دهند (الشیخ المفید، ۱۴۱۴ق، ص: ۴۶؛ سیدبن طاووس، ۱۳۸۰، ص: ۱۹۷). حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، در بخشی از بیانات خود به مناسبت آغاز سال ۱۳۸۵ هجری شمسی در حرم مطهر امام

۱. عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ صَلَاةُ الْإِبْرَاهِيمِ وَالْحَمْسِيْنَ وَ زِيَارَةُ الْأَرْبَعِيْنَ وَ التَّخْتُمُ بِالْيَمِيْنِ وَ تَغْيِيْرُ الْجَبِيْنِ وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. مؤمن پنج نشانه دارد: اقامه ۵۱ رکعت نماز (مجموع واجبات و مستحبات)، خواندن زیارت اربعین، انگشتر عقیق در دست راست کردن، در سجده پیشانی بر خاک نهادن و «بسم الله الرحمن الرحيم» را (در نماز) بلند گفتن (حرالعالمی، ۱۴۱۴ق، ج: ۴، ص: ۵۸).

۲. جابر بن عبدالله انصاری (درگذشت بین سال‌های ۶۸ تا ۷۹ق)، صحابی پیامبر اسلام (ص) و راوی حدیث لوح که در بردارنده نام امامان شیعه از زبان پیامبر (ص) است.

رضا (علیه السلام) می‌فرمایند: «...ظاهراً در این تردیدی نیست که جابر بن عبدالله انصاری به همراه یکی از بزرگان تابعین - که نام او را بعضی عطیه گفته‌اند، بعضی عطاء گفته‌اند و احتمال دارد عطیه بن حارث کوفی حمدانی باشد؛ به هر حال یکی از بزرگان تابعین است که در کوفه ساکن بوده - این راه را طی کردند و در این روز بر سر مزار شهید کربلا حاضر شدند. شروع جاذبه مغناطیس حسینی، در روز اربعین است. جابر بن عبدالله را از مدینه بلند می‌کند و به کربلا می‌کشد...» (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۵/۰۱/۰۱). علما و بزرگان شیعه نیز با استناد به روایات در ادوار مختلف این سنت را اقامه و ترویج نموده‌اند که می‌توان از جمله آنها به محدث قمی^(ره)، مرحوم آیت الله سید محمود هاشمی شاهرودی^(ره) و مرحوم علامه امینی^(ره) اشاره کرد (عاملی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱۷).

در سالیان اخیر و پس از سقوط حکومت صدام، سنت راهپیمایی اربعین رنگ بویی بین المللی به خود گرفته و جهانیان شاهد حضور خیل عظیمی از زائران و شیفتگان حضرت سیدالشهداء (علیه السلام) از کشورهای مختلف جهان در این راهپیمایی با عظمت هستند.

۲- مفهوم ولایت در نگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

در اندیشه سیاسی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، «ولایت» معنا و مفهوم خاصی دارد؛ «ولایت، معنای عجیبی است. اصل معنای ولایت، عبارت از نزدیک بودن دو چیز با یکدیگر است. فرض بفرمایید وقتی که دو ریسمان، محکم به هم تائیده می‌شوند و جدا کردن آن‌ها از یکدیگر، به آسانی ممکن نیست، آن را در عربی ولایت می‌گویند. ولایت، یعنی اتصال و ارتباط و قرب دو چیز به صورت مماس و مستحکم با یکدیگر. همه معانی‌ای که برای ولایت در لغت ذکر شده است معنای محبت، معنای قیومیت و بقیه معانی، که هفت، هشت معنا در زبان عربی هست از این جهت است که در هر کدام از این‌ها، به نوعی این قرب و نزدیکی بین دو طرف ولایت وجود دارد.» (امام خامنه‌ای: ۱۳۷۶/۰۲/۰۶). ایشان در مجموعه بیاناتی که در تابستان سال ۱۳۵۳ هجری شمسی مصادف با ماه مبارک رمضان ۱۳۹۴ هجری قمری در مسجد امام حسن مجتبی (علیه السلام) مشهد، ایراد نمودند و بعدها این جلسات در کتابی تحت عنوان «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» به زیور چاپ آراسته شد، با اشاره به حدیثی از امام محمد باقر (علیه السلام) که فرمودند: «...كُوَ أَنَّ رَجُلًا قَامَ لَيْلَهُ وَ صَامَ نَهَارَهُ وَ تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَالِهِ وَ حَجَّ جَمِيعَ دَهْرِهِ وَ لَمْ يَعْرِفْ وَ لَإِيَّهِ وَ لِيَ اللَّهِ فُئْوَالِيهِ وَ يَكُونُ جَمِيعُ أَعْمَالِهِ بِدَلَالَتِهِ مِنْهُ إِلَيْهِ،

ما كَانَ عَلَى اللَّهِ حَقٌّ فِى تَوَابِهِ وَلَا كَانَ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ»^۱ (کلینی، ۱۴۳۰ق، ج ۳: ص ۵۶؛ علامه المجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲۳: ص ۲۹۴؛ العیاشی، ۱۳۸۰، ج ۱: ص ۲۵۹)، به ضرورت و اهمیت ولایت پرداخته و با تاکید بر اینکه ولایت چیزی جدا از نبوت نیست، آنرا در امتداد بحث نبوت و با ابتنا بر آیات اولیه سوره مبارکه ممتحنه^۲، در سه سطح ارتباط بین مومنان با ولی، ارتباط بین مومنان با یکدیگر و سلب پیوند بین مومنان با جبهه دشمنان (کفار، معاندین و مخالفین)، اینگونه تبیین نموده اند: «پیغمبر جمع مسلمانان آغاز کار را، با این پیوستگی و جوشیدگی به وجود می‌آورد، اینها را به همدیگر متصل می‌کند، اینها را با هم برادر می‌کند، اینها را به صورت یک پیکر واحد در می‌آورد، به وسیله اینها امت اسلامی را تشکیل می‌دهد، جامعه اسلامی را بوجود می‌آورد. از پیوند اینها با دشمنان، مخالفین، معاندین و جبهه‌های دیگر جلوگیری می‌کند. برای اینکه اگر اینها به این حالت نباشند، اگر ولایت نداشته باشند، اگر به هم پیوسته صد در صد نباشند، میان آنها اختلاف بوجود بیاید، از برداشتن بار امانتی که بر دوش آنها است، عاجز خواهند ماند. نمی‌توانند این بار را به سرمنزل مقصود برسانند.» (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۱۴-۴۱۳).

۳- تبیین فرایند انقلاب اسلامی از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) انقلاب اسلامی را انقلابی مستمر دانسته و از دهه ۷۰ به بعد در بیانات خود اهداف انقلاب اسلامی را تبیین نموده اند. از منظر ایشان انقلاب اسلامی می‌باید مراحل پنجگانه‌ای را برای حصول به هدف و غایت نهایی خود طی نماید؛ «بنده دو سه سال قبل در یکی از همین جلسات گفتم ما یک انقلاب اسلامی داشتیم، بعد نظام اسلامی تشکیل دادیم، مرحله بعد تشکیل دولت اسلامی است، مرحله بعد تشکیل کشور اسلامی است، مرحله بعد تشکیل تمدن بین‌المللی اسلامی است. ما امروز در مرحله دولت اسلامی و کشور اسلامی قرار داریم؛ باید دولت اسلامی را ایجاد کنیم.» (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۳/۰۸/۰۶). این مراحل یا به تعبیری فرایند انقلاب اسلامی، بارها و

۱... اگر فردی شب را نماز گزارد و روز به روز بگذراند و تمام اموال خود را صدقه بدهد و تمام عمر خود را حج بجای آورد، ولی ولایت ولی خدا را نشناسد تا که از او پیروی کند و تمام کارهایش به راهنمایی او باشد، نه خداوند به او پاداشی خواهد داد و نه چنین فردی از اهل ایمان است.

۲. آیا ۱ تا ۹ سوره مبارکه ممتحنه (شصتمین سوره قرآن کریم)

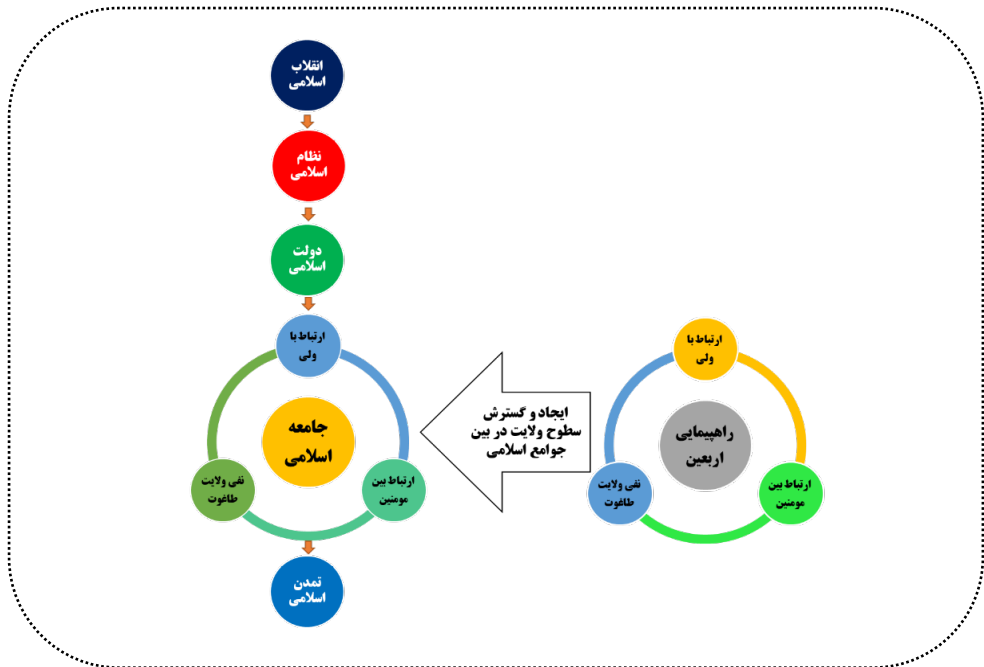
بارها توسط ایشان مطرح گردیده و در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی^۱، طلوع خورشید ولایت عظمی را به عنوان هدف و غایت نهایی ترسیم نموده و توصیه‌هایی را برای حصول این هدف متعالی بیان داشته‌اند.

۴- چیستی تمدن نوین اسلامی از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

تمدن نوین اسلامی، غایت و نهایت نظام جمهوری اسلامی و مرحله پایانی فرایند پنجگانه انقلاب اسلامی است^۲. تمدنی برگرفته از آموزه‌های قرآن کریم با شاخصه‌های منحصر به فرد برای بهره‌مندی انسانها از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی است که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است، می‌باشد. از جمله این شاخصه‌ها؛ اجتهاد و پاسخگویی به نیازهای جدید بشری، دوری از تحجر و ارتجاع و نیز بدعت و التقاط، تولید ثروت و رفاه برای عموم، توجه به استقرار عدالت، ریشه‌کنی اقتصاد برپایه ویژه‌خواری، ربا و تکاثر، بسط و نشر اخلاق انسانی، دفاع از مظلومان جهان، تلاش، کار و ابتکار، نگاه اجتهادی و عالمانه به علوم انسانی، نظام تعلیم و تربیت رسمی، اقتصاد و بانکداری، تولید فنی و فناوری، رسانه‌های مدرن، روابط بین‌الملل و... (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۲/۰۲/۰۹). بنابراین تمدن اسلامی، تمدنی پویا، مبتنی بر آیات قرآن کریم و در امتداد بعثت انبیاء الهی، برای همه ابعاد معنوی و مادی انسان‌ها و در همه زمان‌ها و مکان‌ها قابل تصور است (اکبری و همکار، ۱۳۹۳، ص ۹۰).

۱. بیانیه گام دوم انقلاب یا بیانیه گام دوم توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی به مناسبت چهلمین سال انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ صادر و با مخاطب قرار دادن جوانان، ضمن بیان پیشینه وقوع انقلاب و دشواری‌های آن، به دستاوردهای چهل ساله انقلاب اسلامی ایران پرداخته و چشم‌انداز آینده انقلاب را در بخش‌های مختلفی از جمله علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، عدالت و مبارزه با فساد تبیین شده است.

۲. تمدن نوین اسلامی به معنای پیشرفت همه جانبه می‌باشد، اگر ما به دنبال یک مصداق عینی و خارجی برای درک معنای تمدن نوین اسلامی باشیم می‌توانیم بگوییم هدف ملت ایران و هدف انقلاب اسلامی، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی می‌باشد (بیانات در دیدار با جوانان استان خراسان شمالی در تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۲۳).

نمودار شماره ۱- مدل مفهومی مقاله

(منبع: نگارندگان)

پ- یافته های تحقیق

۱- نقش ولایت در تمدن نوین اسلامی

۱-۱- سطوح مختلف ولایت، زمینه ساز تشکیل جامعه اسلامی

در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، تشکیل و پایداری جامعه اسلامی متوقف بر ایجاد سطوح سه گانه ولایت در بین مومنان است. چرا که ایشان معتقد هستند؛ «...اگر با هم چسبیده و جوشیده نباشند، ماندن و ادامه حیاتشان ممکن نیست» (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۱۴). بنابراین رابطه طولی ولایت یعنی؛ برقراری رابطه ای عمیق با ولی، رابطه عرضی آن؛ همبستگی و جوشیدگی میان مومنان و رابطه سلبی آن به معنای نفی ولایت دشمنان و طاغوت، هر سه برای ایجاد جامعه اسلامی و به تبع آن تمدن نوین اسلامی، می‌باید در جمع مسلمانان بسط پیدا کند.

۱-۱-۱- ایجاد رابطه ای عمیق با امام (ولی خدا)

امام در فرهنگ شیعی واژه ای مقدس و توأم با بار معنایی عمیق می باشد. به طوری که در قرآن کریم مقام امامت برتر از مقام نبوت بوده و این مقام پس از موفقیت انبیاء در ابلاغ رسالت و ابتلائات الهی، نصیب آنان گردیده است^۱. همچنین در روز قیامت فراخوانده شدن مردم با امامان (پیشوایان) خود نکته حائز اهمیت دیگری است که در قرآن به آن اشاره گردیده است^۲. مولای متقیان حضرت علی (علیه السلام) امامان را از سوی خداوند تعالی تدبیر کنندگان امور و کارگزاران آگاه بندگان دانسته و معیار بهشت و جهنم را در شناخت و عدم شناخت ایشان بیان فرموده اند^۳. بنابراین می توان گفت، امام قلب تپنده امت اسلامیست و ارتباط قلبی با امام (ولی خدا) به عنوان یکی از سطوح ولایت مد نظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) است. ایشان شرط بسیج تمام نیروهای داخلی علیه قدرتهای ضد اسلامی را وجود یک نقطه تمرکز در متن جامعه اسلامی دانسته و ارتباط با امام را شرط حیات، تحرک و پایداری امت اسلامی می‌دانند (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۱).

برای تبیین ارتباط قلبی با امام به روایتی از حضرت صدیقه طاهره (سلام الله علیها) در خصوص جایگاه امام بین امت می توان اشاره کرد: «مَثَلُ الْإِمَامِ مَثَلُ الْكَعْبَةِ تُؤْتَى وَلَا تَأْتِي» (علامه المجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۳۶: ص ۳۵۳؛ الخزار، ۱۴۰۱ق، ص ۱۹۹) و امام را به کعبه تشبیه نموده اند که می‌بایست امت به سوی او حرکت کنند نه او به سمت امت. به عبارت دیگر تاثیر امام در جامعه اسلامی زمانی به حد بالایی خود خواهد رسید که این اشتیاق و ارتباط قلبی از سوی امت به امام باشد و مانند کعبه با اشتیاق به دور او گردیده و تابع فرامین، اوامر و نواهی او باشند.

امام و ضرورت وجود او برای ایجاد جامعه اسلامی یا همان کارخانه انسان سازی مورد نظر پیغمبر (صلی الله علیه و آله وسلم) به طور خلاصه شرح داده شد و پس از آن لازم است به ضرورت ایجاد رابطه عمیق و قلبی با امام (ولی خدا) برای تحقق جامعه اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) پرداخته شود. در اندیشه ایشان پیشوایی و حاکمیت امام از سوی خداوند سبحان تعیین شده است و این تعیین به دو صورت مستقیم و غیر مستقیم است. به عبارت دیگر یعنی برخی را با نام مشخص نموده و برخی را با نشان. آنجا که به حضرت ابراهیم (علی نبینا وآله و علیہ السلام)، می‌فرماید: «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ

۱. سوره مبارکه بقره آیه ۱۲۴

۲. سوره مبارکه اسراء آیه ۷۱

۳. نهج البلاغه خطبه ۱۵۲

إماماً» و یا از لسان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) در واقعه غدیر یا حدیث جابر^۱، حضرت امام علی (علیه السلام) و ائمه (علیهم السلام) را معرفی می‌نماید. با نام معرفی نموده و با اعلان نشان و شرایط، فقهای جامع شرایط^۲ را نیز در جرگه امام برای امت در عصر غیبت می‌شمارد (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۲). معظم له ارتباط مستحکم، نیرومند و همیشگی امت اسلام را با امام (ولی خدا) در عرصه‌های فکری و عملی و پیروی و الگو گرفتن از او در تمام عرصه‌های زندگی مادی و معنوی را لازمه حیات، توفیق و پایداری جامعه مسلمین دانسته و مومنین، جامعه اسلامی و امام را در کارگاه قالی بافی، به قالی‌بافان، قالی و نقشه خوان قالی تشبیه نموده و معتقد نظم موجود در قالی نشات گرفته از هنر پیروی قالی‌بافان از نقشه خوان است (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۳-۴۳۱). بنابراین برای تحقق جامعه اسلامی لازم است ارتباط عمیق و قلبی با امام (ولی خدا) در بین مومنین ایجاد و با راهنمایی‌های او این مسیر هموار گردد.

۱-۱-۲- ولایت بین مومنان (همبستگی و هم‌جهگی بین مومنان)

وجه تمایز بین مسلم و مومن را می‌توان در باور قلبی و انجام عمل صالح دانست. آنجاکه خداوند در قرآن کریم نشانه ایمان را اطاعت از خدا و رسول دانسته^۳ و در روایات نیز عمل صالح برخاسته از ایمان قلبی و اطاعات از خدا و رسول را فصل ممیز ایمان آوردن و اسلام آوردن بیان نموده اند^۴ (کمره ای، ۱۳۷۵، ج ۴: ص ۸۷). حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) معتقدند، مومن زمانی به ایمان واقعی می‌رسد که به مسئولیت‌ها و تعهداتی که ایمان به خدا و نبوت انبیاء (علیهم صلوات الله) بر عهده او نهاده

۱. این حدیث در برخی از منابع شیعی مانند کفایه الاثر، کمال الدین و بحارالانوار و نیز در برخی از منابع اهل سنت مانند ینابیع الموده آمده و بعضی از مفسران شیعه در ذیل بحث از آیه اولی الامر یا آیه اطاعت آن را آورده‌اند.

۲. امام حسن عسکری علیه السلام درباره علما فرموده است: «... وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَانِئًا لِنَفْسِهِ حَافِظًا لِدِينِهِ مُخَالَفًا لِهَوَاهُ مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِ أَنْ يَقْلُدُوهُ...» (حرا العالمی، ۱۴۱۴ق، ج ۲۷: ص ۱۳۱).

۳. سوره مبارکه حجرات آیه ۱۴

۴. امام باقر علیه السلام می‌فرماید: ایمان آن چیزی است که در قلب جای می‌گیرد و وصل و منتهی به خداوند می‌شود و عمل نیز به واسطه اطاعت و تسلیم اوامر خداوند آن را تصدیق می‌کند؛ و اسلام آن چیزی است که بواسطه گفتار و کردار اظهار می‌شود، و همان چیزی است که که عامه مردم و همه فرقه‌ها بر آنند که بواسطه آن جان‌ها حفظ، ارث و میراث تقسیم، ازدواج جایز می‌گردد، و بر نماز، زکات، حج و روزه اجتماع می‌نمایند و بدین وسیله از کفر خارج می‌شوند به ایمان نسبت داده می‌شوند.

است، پایبند بوده و برای ساختن جامعه مبتنی بر اسلام اهتمام ورزد و اساسا با تائید به قرآن کریم، صدیقین را مومنان واقعی دانسته^۱ و ویژگی اصلی آنها را نه تنها صداقت در گفتار و کردار، بلکه صداقت در ادعا و داعیه خود یعنی بر حق بودن و همراستا بودن با حق می‌دانند (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷، ص ۲۳-۲۲).

حال که مختصر درخصوص مومن یا در حقیقت مومن واقعی مطالبی بیان شد، به سطح دیگری از ولایت در منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله العالی) یعنی ولایت بین مومنان به معنی همبستگی و هم جبهگی، پرداخته می‌شود. ایشان بر این باورند که پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم)، با نفوذ کلام و موعظه حسنه هسته اولیه‌ای از مومنان را که دارای ایمان راسخ و گام‌های استوار برای رسیدن به هدف ولایتی بعثت انبیاء هستند شکل داده و برای ایجاد جامعه اسلامی یا همان کارخانه انسان‌سازی پیوندی مبارک و خاص میان آنها برقرار می‌سازد آنچنان که هیچ عاملی نتواند آنها را از هم جدا کرده و این همبستگی و هم جبهگی و اتصال شدید را از بین ببرد. چرا که اگر جز این بود امکان اینکه این عده قلیل از لحاظ فکری و عملی در جریان فکری و عملی اکثریت هضم و حذف شوند، وجود دارد. بنابراین اینکه امروز جریان شیعه در طول تاریخ و در تلاطم حوادث و وقایع دوام پیدا کرده و نابود نشده است را از برکات این سطح از ولایت می‌دانند. در این سطح از ولایت نیز، پیوستگی، همبستگی و جوشیدگی پیوند بین مومنان را به الیاف به هم تنیده طناب و یا گروهی کوهنورد که به یکدیگر با ریسمان بسته و در یک جهت در حرکتند و این اتصال شدید مانع از فروافتادن یا گم شدن آنها در شرایط خاص مسیر کوهپیمایی می‌گردد، تشبیه نموده‌اند (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۱۶-۴۱۱).

ولایت بین مومنان ارتباطی نزدیک و اندام‌وار داشته و در حدیث نبوی^۲ که ظاهرا سعدی علیه الرحمه در سرودن ابیات معروف خود^۳ متأثر از آن بوده است، به وضوح بدان تصریح شده است

۱. سوره مبارکه نساء آیه ۶۹

۲. قال رسول الله صلی الله علیه و آله: مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَ تَعَاطُفِهِمْ وَ تَرَاحُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ؛ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى سَائِرَ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَ الْحُمَى. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مؤمنان در دوستی، عطوفت و مهر ورزی نسبت به هم چونان یک پیکرند؛ که هرگاه عضوی از آن به درد آید، دیگر اعضا را بی خوابی و تب فرا می‌گیرد. (جامع الصغیر، ج ۲: ص ۱۵۵؛ مسند ابن حنبل ج ۶: ص ۳۷۹)

۳. بنی آدم اعضای یکدیگرند / که در آفرینش ز یک گوهرند / چو عضوی به درد آورد روزگار / دگر عضوها را نماند قرار (گلستان / باب اول / حکایت ۱۰)

(مطهری، ۱۳۹۰، ص ۲۸۶-۲۸۵). این ارتباط و همبستگی شدید و هم‌جهگی، باعث اتحاد صفوف و فشرده‌گی هرچه بیشتر آحاد و جناح‌های گوناگون گردیده و از تفرق و اختلاف در سراسر امت اسلامی جلوگیری بعمل می‌آورد و این لازمه رسیدن به جامعه اسلامی است (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۲۸).

۱-۱-۳- ولایت به معنای نفی ولایت طاغوت

در آیات متعددی از قرآن کریم به دو مفهوم ولایت خدا و ولایت طاغوت اشاره شده است و خدای سبحان خود را ولی مومنان دانسته و با نجات مومنان از تاریکی‌های گمراهی آنها را به سوی نور راهنمایی می‌نماید و ولی کافران - که خود ولایت خداوند را نپذیرفته‌اند - را طاغوت معرفی نموده که آنها را به گمراهی سوق می‌دهد^۱. اینجاست که در معارف قرآنی در ذیل موضوع ولایت با مفاهیم ولایت خدا و ولایت طاغوت مواجه می‌شویم اما این بدان معنا نیست که ولایت بر دو قسم است و اساساً ولایت خدا و ولایت طاغوت وجود دارند بلکه ولایت تنها مخصوص خداست و طاغوت ولایتی در عرض ولایت خداوند ندارد و آنان که از ولایت خداوند خارج می‌شوند خداوند طاغوت (شیطان) را بر آنها مسلط می‌نماید (جوادی آملی، ۱۳۶۹، ص ۴۳-۴۲). بنابراین واضح است که پذیرش هر ولایتی جز ولایت خداوند، چیزی جز تسلط طاغوت بر انسانها نیست که نتیجه و ثمره آن شقاوت و گمراهی است.

سطح سوم از ولایت در اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، ناظر بر همین مفهوم است. ایشان با تفسیر آیه ۱ سوره مبارکه ممتحنه، می‌فرمایند: «... بعضی‌ها معنا می‌کنند: دشمن من و دشمن خودتان را دوست خود نگیرید؛ این معنای کاملی نیست. فقط مسئله دوستی و محبت نیست، بالاتر از اینهاست. ولی خودتان نگیرید؛ یعنی هم‌جبهه خودتان ندانید، یعنی خودتان را در صف آنها قرار ندهید، یعنی در دل، خودتان و آنها را در یک صف فرض نکنید... بلکه روبرو و دشمن و معارض با خودتان ببینید.» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷، ص ۵۷). برای تشکیل جامعه اسلامی لازم است ما بین مومنان و دشمنان (کافران، مشرکان، معاندان و مخالفان) بدین سبب که دشمنان جامعه اسلامی از ولایت خداوند خارج و تحت ولایت طاغوت درآمده‌اند، مرزبندی مشخصی وجود داشته باشد. به عبارت دیگر تا این مرزبندی به‌طور دقیق حاصل نشود، چیزی به نام جامعه اسلامی تشکیل نشده است و تبع آن سایر اهداف جامعه اسلامی و تشکیل تمدن اسلامی هم محقق نخواهد شد. بنابراین مومنان برای

۱. سوره مبارکه بقره آیه ۲۵۷

تشکیل جامعه اسلامی مکلف و موظفند تا سطح سوم ولایت را نیز در بین خودشان ایجاد و هرچه بیشتر تقویت نمایند و آن چیزی نیست جز نفی ولایت طاغوت. با بررسی اندیشه سیاسی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در می‌یابیم که منظور ایشان از نفی ولایت طاغوت ایجاد سازوکارهایی برای تضمین عدم تأثیرپذیری مسلمین از افکار دشمنان است به طوری که سیاست‌های جامعه اسلامی به گونه‌ای تنظیم گردد تا حتی ذره‌ای هم تحت فرمان دشمنان قرار نگیرند و این استقلال برای مسلمین حفظ گردد. بنابراین هر نوع پیوستگی و هم‌جهگی با دشمنان در صورتی که امت مسلمان ذره‌ای تحت تأثیر دشمنان قرار بگیرند، مردود و ممنوع است (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۲۹). این همان مفهومی است که معظم‌له به تاسی از قرآن کریم از آن به عنوان «جهاد کبیر» یاد نموده اند.^۱

۲- جامعه اسلامی زمینه پیدایش تمدن نوین اسلامی

۲-۱- عناصر سازنده تمدن نوین اسلامی

ظهور تمدن‌ها زمانی محقق می‌شود که همه اراده‌ها و افکار در پی هدفی متعالی هم‌جهت گردد (معینی پور، ۱۳۹۸، ص ۱۶۰). تمدن نوین اسلامی نیز از این مقوله خارج نبوده و همانند هر تمدنی متکی به ارکان و عناصر سازنده است. تمدن نوین اسلامی از دو بخش ابزاری؛ با شاخصه‌های ارزشی مثل علم، اختراع، صنعت، سیاست، اقتصاد، اقتدار سیاسی و نظامی، اعتبار بین‌المللی، تبلیغ و ابزارهای تبلیغ و بخش اصلی و اساسی که حقیقت این تمدن را تشکیل می‌دهد و از آن می‌توان به سبک زندگی یاد کرد، تشکیل می‌شود (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۱/۰۷/۲۳). با توجه به موارد پیش گفته؛ ایدئولوژی، امت، رهبری و سبک زندگی به عنوان ارکان و عناصر تمدن ساز در تمدن نوین اسلامی، بن‌مایه اصلی جامعه اسلامی‌ای است که در نگاه امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، مرحله قبل از ایجاد تمدن نوین اسلامی خواهد بود.

۲-۲- جامعه اسلامی برای ایجاد تمدن اسلامی

در فرایند پنجگانه انقلاب اسلامی، مرحله پیش از تمدن اسلامی، ظهور جامعه اسلامی است.

۱. بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله) در تاریخ ۱۳۹۵/۰۲/۱۴ و اشاره به آیه آیه ۵۲ سوره مبارکه فرقان.

جامعه‌ای که برپایه اسلام و ولایت بین مومنان شکل گرفته است. جامعه‌ای که پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم)، پایه گذار آن بود و با ایجاد ارتباط مستحکم، هم‌بستگی و هم‌جهگی بین مومنان، نفی ولایت طواغیت (دشمنان) و ایجاد ارتباط قلبی و معنوی با ولی خدا، سبکی خاص از زندگی مومنان را برای امتداد و گسترش دینداری و دینمداری در قرون و اعصار بعد از خود برجای گذاشت. جامعه‌ای که می‌تواند همچون نمونه جامعه مدینه النبی (صلی الله علیه و آله وسلم)، زمینه ساز پیدایش تمدن اسلامی در عصر حاضر باشد. در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، پس از تبیین اهداف انقلاب اسلامی و تشریح استمرار و فرایندی بودن انقلاب، جامعه اسلامی زمینه ساز غایت و نهایت هدف انقلاب اسلامی، یعنی تمدن نوین اسلامی است.^۱

۳- تجلی سطوح مختلف ولایت در پیاده روی اربعین

۳-۱- شکل‌گیری و تقویت ارتباط با ولی

ارتباط قلبی عمیق با ولی ناظر بر ایجاد ارتباطی طولی در ولایت یا به تعبیر امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، حفظ ارتباط دائمی و عمیق با قلب پیکر اسلامی و قلب امت اسلامی، یعنی امام و رهبر، است (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۹). این ارتباط در راهپیمایی اربعین حداقل به سه شکل زیر متجلی شده است.

۳-۱-۱- مغناطیس حسینی (علیه السلام)

بر طبق روایات یکی از وظایف بر عهده مومنان، زیارت قبور امامان (علیهم السلام) است.^۲ بنابراین زیارت قبور ائمه (علیهم السلام) تنها یک منسک و آئین مذهبی نیست، بلکه ضرورت و لازمه زندگی مومنان شیعیان و میدان، ارتباط قلبی و معنوی با معصومین (علیهم السلام) برای تداوم این زندگی مومنانه

۱. «... (زنده بودن انقلاب) یعنی چه؟ یعنی دل‌بستگی نسل‌های جدید کشور به آرمان‌های انقلاب. امروز مردم دل‌بسته‌ی همان آرمان‌هایی هستند که انقلاب مطرح کرد؛ یعنی استقلال ملی، عزت ملی، رفاه ملی، عدالت اجتماعی، تحقق جامعه اسلامی و در نهایت، همان طور که عرض کردیم، ایجاد تمدن نوین اسلامی؛ اینها هدف‌های بزرگ انقلاب است (بیانات در جمع مردم آذربایجان شرقی در تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۲۸).

۲. قال الرضا (علیه السلام): «إن لكل امام عهدا في عنق اوليائه و شيعته و ان من تمام الوفاء بالعهد زيارة قبورهم فمن زارهم رغبة في زيارتهم و تصديقا بما رغبوا فيه كان ائمتهم شفعا عنهم يوم القيامة.» برای هر امامی به گردن شیعیان و هوادارانش پیمانی است و جمله وفا به این پیمان، زیارت قبور آنان است. پس هرکس از روی رغبت و پذیرش، آنان را زیارت کند، امامان در قیامت شیعیان آنان (او) خواهند بود (حر عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۰: ص ۲۵۳).

است (عاملی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱۵). پیاده روی اربعین یکی از مهمترین تجلیگاه‌های ارتباط قلبی و معنوی با ولی خداست که همه ساله میلیون‌ها شیفته و عاشق حضرت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) را از اقصای نقاط جهان گرد هم آورده و برای زیارت، رنج سفر پیاده را بر جان خریده و در این مسیر عاشقی به امید عتبه بوسی و کسب فیوضات معنوی این امام همام، همقدم می‌شوند. «شروع جاذبه مغناطیس حسینی، در روز اربعین است. جابر بن عبدالله را از مدینه بلند می‌کند و به کربلا می‌کشد. این، همان مغناطیسی است که امروز هم با گذشت قرنهای متمادی، در دل من و شماست ...» (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۵/۰۱/۰۱).

۳-۱-۲- اربعین تحقق عینی شعار «یا لیتنا کنا معکم»

اگر از منظر ولایت الله به اربعین نگریسته شود، می‌توان پیاده روی اربعین را پاسخی به عهد الستی^۱ مومنان با خدای سبحان دانست. پیاده روی اربعین ندای لیبیک مومنان به یاری و نصرت حق تعالی است و این قدم‌ها به فعلیت رساندن، آن لیبیک است. آنجا که با شور و اشتیاق در این مسیر عاشقی زیر لب زمزمه می‌کنند و به مولای شهید خود عرضه می‌دارند: ایکاش ما هم همراه شما بودیم و این همراهی را پس از هزار و چهارصد سال اینگونه تمنا می‌نمایند «یا لیتنا کنا معکم». در این حرکت به سوی امام، محبت امام مرکب است و طی درجات و مراتب با قدم نهادن در این راه حاصل می‌شود. محبت امام، تا محو در امام شدن. آنجا که فضیلت زیارت سیدالشهداء (علیه السلام) با پای پیاده آمده است، با هر قدم او هزار حسنه اجر و هزار سیئه او محو می‌گردد^۲ (عابدینی، ۱۳۹۸، ص ۱۱۰-۱۰۹). در مسیر پیاده روی اربعین تنها یک هدف است که بدون آنکه نیاز به پرسیدن باشد، از قدم‌های تک تک زائران درک و فهم می‌شود و آن عطش و میل سیری ناپذیر رسیدن به امام است. بنابراین هدف زیارت است تا با اتصال و ارتباط روحی و معنوی با امام، خود را به کشتی نجات

۱. اشاره به آیه شریفه ۱۷۲ سوره مبارکه اعراف

۲. محمد بن عبد الله بن جعفر حمیری، از پدرش، از علی بن محمد بن سالم، از محمد بن خالد، از عبد الرحمن بن حماد بصری، از عبد الله بن عبد الرحمن اصم از عبد الله بن مسکان، از حضرت ابی عبد الله علیه السلام، نقل کرد که آن حضرت فرمودند: کسی که از شیعیان ما بوده و حسین علیه السلام را زیارت کند از زیارت برنگشته مگر آنکه تمام گناهانش آمرزیده می‌شود و برای هر قدمی که برمی‌دارد و هر دستی که بالا می‌رود و اسبش را حرکت داده و می‌راند هزار حسنه ثبت شده و هزار گناه محو گشته و هزار درجه مرتبه‌اش بالا می‌رود (ذهنی تهرانی، ۱۳۷۷، ص ۴۳۸).

برسانی و کشتی حسین (علیه السلام)، وسیعتر و در عبور از امواج سهمگین، سریعتر است.^۱ در این مسیر زائران خسته جانی را می‌بینی، با خود می‌گویی که این همه مشقت و سختی را با چه انگیزه‌ای متحمل می‌شود؟ پاسخ ناگفته پیداست؛ عشق به زیارت امام. عشق به سرور جوانان اهل بهشت در این سفر معنوی موج می‌زند. از بورکینافاسو آمده، نامش آدام تبوری است. مدت زیادی نیست که مستبصر شده، می‌گوید: وقتی که خواندم «فرزند عزیز پیامبر باشی، اما برای آب خوردن هم اجازه نداشته باشی. این خیلی دلم را سوزاند. مگر پیامبر همین فرزندش را نگفته بود که سرور جوانان اهل بهشت است. حالا وقتی می‌آیم زیارت اربعین و عزت امام را می‌بینم، می‌فهمم که حرف پیامبر درست بوده و الآن اتفاق افتاده. همین الآن هم امام حسین (علیه السلام) سرور همه مردم اند. این را باید بیایی زیارت تا ببینی و بفهمی» (دانشگر و همکار، ۱۳۹۹، ص ۳۸). میلیون ها نفس و میلیون ها عزم و اراده برای محب و شیعه و همراه امام شدن، این تنها بخش کوچکی از آنچه در این مسیر عاشقی که در دل های زائران اتفاق می‌افتد است؛ «فقلوبهم تحن إلینا» (علامه المجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۵: ص ۲۲)، دل‌های شیعیان مشتاق ائمه (علیهم السلام) است.^۲

۱. «فرأیت فی الحسین علیه السلام خصوصیه فی الوسیله إلی الله اتّصف بسببها بانه بالخصوص، باب من أبواب الجنّة و سفینه للنجاه و مصباح للهدی، فالنبی و الأئمّه علیهم السلام کلهم أبواب الجنان؛ لكنّ باب الحسین أوسع، و کلهم سفن النجاه؛ لكنّ سفینه الحسین مجراها فی اللجج الغامرة أسرع و مرساها علی السواحل المنجیه أیسر، و کلهم مصابیح الهدی؛ لكنّ الاستضاءه بنور الحسین أكثر و أوسع، و کلهم كهوف حصینه؛ لكنّ منهاج كهف الحسین أسمح و أسهل» (الشیخ جعفر التستری، ۱۴۱۰ق، ص ۱۰). ترجمه: در حسین (علیه السلام) برای وسیله تقرّب به خدا بودن، ویژگی ای دیدم که او به سبب آن ویژگی است که این گونه توصیف شده است: دری از درهای بهشت، کشتی نجات و چراغ هدایت! پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم السلام) همگی درهای بهشت اند؛ اما در حسین (علیه السلام) گشوده تر است. همگی کشتی نجات اند؛ اما کشتی حسین (علیه السلام) در میان امواج توفان های شدید، پُرشتاب تر و پهلو گرفتار در ساحل های نجات، آسان تر است. همگی، چراغ هدایت اند؛ اما پرتو گرفتن از نور حسین علیه السلام، بیشتر و وسیع تر است. همگی، پناهگاه های مستحکم اند؛ اما راه رسیدن به پناهگاه حسین (علیه السلام)، هموارتر و آسان تر است.

۲. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «إن الله خلق محمداً من طینة من جوهره تحت العرش و إنه کان لطینته نضح فجبل طینة أمير المؤمنین علیه السلام من نضح طینة رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و کان لطینة أمير المؤمنین علیه السلام نضح فجبل طینتنا من نضح طینة شیعتنا من نضح طینتنا، فقلوبهم تحن إلینا و قلوبنا تعطف علیهم تعطف الوالد علی الولد و نحن خیر لهم و هم خیر لنا و رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم لنا خیر و نحن له خیر».

۳-۱-۳- ایجاد آمادگی و زمینه سازی برای ظهور (یکی از تاثیرات عمده پیاده روی اربعین)

بی شک یکی از مهمترین تاثیرات راهپیمایی اربعین، ایجاد آمادگی برای ظهور منجی عالم، بقیه الله الاعظم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در بین شیعیان و شیفتگان آن حضرت است. در روایتی از امام رضا (علیه آلف التحیه و الثناء)، نقل است که ایشان شعار یاران حضرت قائم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را در هنگامه ظهور، «یا لثارات الحسین» عنوان نموده اند^۱ (کمره ای، ۱۳۷۶، ص ۱۳۰). همچنین در کنار کعبه معظمه از پنج جمله‌ای که ایشان برای معرفی خود به جهانیان خواهند فرمود، سه جمله آن مرتبط با امام حسین (علیه السلام) است^۲ (یزدی حائری، ۱۴۲۲ق، ج ۲: ص ۲۳۳). اینجاست که سوال پیش می‌آید چگونه است که حضرت خود را با سیدالشهداء (علیه السلام)، معرفی می‌کند؟ مگر جهانیان شهید عطشان کربلا را چقدر می‌شناسند؟ تردیدی وجود ندارد برای ظهور قائم (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، باید شعار و تبیین، موضوعی شناخته شده برای جهانیان باشد و برای آنها معنا و مفهوم داشته باشد. بنابراین با توجه به شرایط روز و رویدادهای اربعین و حضور فزاینده خیل مشتاقان به زیارت در این ایام، به نظر می‌رسد، حداقل تا به امروز، چیزی جز پیاده روی اربعین نمی‌تواند، اذهان و افکار جامعه جهانی را به حسین (علیه السلام) معطوف نموده و او را به جهانیان بشناساند. پس این راهپیمایی عظیم نقشی تاثیرگذار در معرفی آن حضرت به جهانیان داشته و از این جهت زمینه ساز فکری شناخت ولی الله الاعظم (عجل الله تعالی فرجه الشریف) خواهد بود. از سوی دیگر با رجوع به دل نوشته ها^۳ و برخی پژوهش های پیمایشی و میدانی، موضوع ایجاد آمادگی و زمینه سازی برای ظهور امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) از جمله موضوعات اصلی و مهم عنوان شده به عنوان هدف حضور در راهپیمایی اربعین از سوی زائران است.^۴

۱. ... و شعارهم: یا لثارات الحسین (کمره ای، ۱۳۷۶، ص ۱۹۲).

۲. إذا ظهر القائم (عج) قام بین الرکن و المقام و ینادی بندااء خمسۃ: الأول: ألا یا أهل العالم أنا الإمام القائم، الثانی: ألا یا أهل العالم أنا الصمصام المتمدّم، الثالث: ألا یا أهل العالم إن جدی الحسین قتلوه عطشان، الرابع: ألا یا أهل العالم إن جدی الحسین علیه السلام طرحوه عربانا، الخامس: ألا یا أهل العالم إن جدی الحسین علیه السلام سحقوه عدوانا.

۳. علیرضا باقری ۴۴ ساله مهندس از تهران: « این ماجرای اربعین را نباید مادی نگاه کنیم... برای همین است که من معتقدم ماجرای اربعین یکی از آیه های بزرگ مقدمات ظهور است... » (دانشگر و همکار، ۱۳۹۹، ص ۲۴۳).

۴. رجوع شود به عاملی، سعید و همکاران (۱۳۹۶)، «تحلیل پیمایش راهپیمایی اربعین حسینی، ظرفیت ها، چالش ها، نمادها و معانی»، مرکز پژوهشی سیاست های فضای مجازی دانشگاه تهران.

۳-۲- شکل‌گیری و تقویت همبستگی و پیوستگی بین مومنان

۳-۲-۱- جلوه‌های ایثار و فداکاری

ایثار و فداکاری از مهمترین جلوه‌های تاثیرگذار در فرهنگ عاشورایی است. آنجا که شهیدان کربلا نسبت به امام خویش و یکدیگر در این مسیر از هم سبقت می‌گیرند. بذل جان در راه رضایت حق تعالی و در معیت امام حق، زیباترین جلوه تعالی یک انسان است که در روز عاشورا به تعداد شهدای عاشورا و پس از آن حرم سیدالشهداء (علیه السلام) و سایر بانوان و حتی کودکان از به منصفه ظهور رسانیدن این فرهنگ عظیم عاشورایی لحظه‌ای فروگذار نکردند. راهپیمایان اربعین با این ذهنیت در مسیر زیارت همواره بین آن‌همه ایثار و فداکاری عاشورائیان به نسبت رنج و مشقتی که در این مسیر خود تحصیل می‌کنند، در مقام قیاس خود را خجل می‌پندارند. بنابراین در مسیر راهپیمایی ایثار و فداکاری شایان وصفی از خود بروز داده تا شاید خود را به کاروان عظیم عاشورائیان متصل و در معیت امام، خود را حاضر ببینند. ایثار در راهپیمایی اربعین در بیان استاد رحیم‌پور ازغدی معنای دیگری پیدا می‌کند به گونه‌ای که در جهان مانند آن نمونه‌ای در این روزگار یافت نمی‌شود. آنجا که صاحبخانه با فقر دست و پنجه نرم می‌کند ولی با عجز و لابه و التماس به زائر می‌گوید می‌خواهم نوکری‌ات را بکنم. پاهای زائر را می‌شوید، ماساژ می‌دهد، غذایی که برای زائر مهیا می‌کنند در طول سال خود نمی‌تواند مانند آن را مصرف نماید (معینی‌پور، ۱۳۹۸، ص ۱۳۷-۱۳۶). همچنین صرف هزینه‌های سنگین پذیرایی، اقامت زائران در منزل شخصی، پرداخت هزینه ایاب و ذهاب زائران، انتقال زائران با خودروهای شخصی بدون اخذ هزینه و... به وفور در شهرها و مسیر راهپیمایی اربعین قابل مشاهده است. تفکر ایثار و فداکاری به مثابه تربیت دینی و عاشورایی از نسلی به نسل دیگر در بین خادمان (اهالی و موکب داران) و زائران، نشر و بسط داده می‌شود. نگارنده در میان سفرهایی که در این ایام به عراق برای همراهی و هم‌قدمی با زائران پیاده اربعین داشته است، جلوه‌های بی‌نظیری از این ایثار و فداکاری را مشاهده نموده است که زیباترین آن در سال جاری، مربوط به اصرار دو نوجوان ۱۰ ساله اهل نجف اشرف برای مهمان شدن در منزل شان بود. پس از آنکه فهمیدند موکبی برای استراحت هماهنگ شده است، اصرار آنان برای مساعدت و یاری رساندن در حمل کالسکه فرزند در مسیری طولانی تا محل استراحت ادامه پیدا کرد. وقتی پس از طی مسافتی از آن نوجوانان با تشکر خواسته می‌شد بروند، با اصرار فراوان سعی داشتند بفهمانند که این کار را برای خشنودی

امام علی و امام حسین (علیهما السلام) در کمک به زائر خسته حالشان، تا محل استراحت انجام خواهند داد.^۱ این بخشی از ایثار و فداکاری متحیر کننده ایام اربعین در مسیر راهپیمایی و شهرهای نجف و کربلاست که پیوندی ناگسستنی در بین خادمان و زائران، همچنین بین خود زائران ایجاد نموده و بیش از پیش به ایجاد جامعه‌ای تحت محوریت امام حسین (علیه السلام) و عبارت «الحسین یجمعنا» پی می‌بریم.

۳-۲-۲- استمرار اخوت دینی

قرآن کریم، مومنان را با یکدیگر برادر خوانده است.^۲ همچنین در حدیثی از امام صادق (علیه السلام)، ضمن تاکید بر اخوت دینی، آنها را از ظلم و خیانت به یکدیگر و تنها گذاشتن هم برحذر داشته و به پیوستن و همکاری و صمیمت نسبت به هم توصیه نموده اند.^۳ (کلینی، ۴۳۰، ج ۳: ص ۴۳۰). تقویت برادری و اخوت دینی جلوه‌ای ارزشمند در راهپیمایی اربعین است. همکاری و همراهی برای اکرام و اطعام زائران توسط خادمان عراقی در قالب موکب‌هایی که از عناوین آنها مشخص است مربوط به طوایف، عشایر و اهالی شهرهای مختلف عراق هستند، جلوه‌ای زیبا از تعاون و همکاری نشات گرفته از حس اخوت دینی، در این مراسم باشکوه تجلی پیدا می‌کند. این ارتباط و اخوت میان زائران و خادمان، همچنین بین زائران، گاهی زمینه ساز حس برادری و اخوت مستمر و ادامه داری است که سالها برقرار و مستحکم باقی می‌ماند. نگارنده شاهد تسری برادری دینی حاصله در سفرهای اربعین به سایر ایام در بین شیعیان ایرانی و عراقی بوده به طوری که پس از فراغت از اربعین برخی از رانندگان، موکب داران و سایر خادمان عراقی برای زیارت حضرت امام رضا (علیه السلام) به ایران

۱. اربعین ۱۴۰۱ (حدوداً ۴ کیلومتر) در مسیر بازگشت از حرم امیرالمومنین (علیه السلام) از سمت وادی السلام برای استراحت.

۲. شعار محوری اربعین سال ۱۳۹۸

۳. آیه شریفه ۱۰ سوره مبارکه الحجرات

۴. قال الصادق (علیه السلام): المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يخذله ولا يخونه و يحق على المسلمين الاجتهاد في التواصل والتعاون على التعاطف والمواساة لاهل الحاجة والتعاطف بعضهم على البعض حتى تكونوا كما أمركم الله عزوجل "الرحماء بينهم" متراحمين مغتمين لما غاب عنكم من أمرهم على ما مضى عليه معشر الأنصار على عهد رسول الله صلى الله عليه و اله؛ مسلمان برادر مسلمان است (تمام مسلمان نسبت به هم در حکم برادر هستند) نباید به هم ستم کنند و همدیگر را تنها بگذارند و به هم خیانت کنند. بر مسلمان سزاوار است که در پیوستن به یکدیگر و همکاری در رسیدگی به هم و یاری نیازمندان بکوشند. تا چنان باشند که خداوند متعال فرمود: میان خودشان مهربان هستند، برای همدیگر دل می‌سوزانند و ناراحت می‌شوند اگر نتوانند برای همدیگر کار کنند؛ چنانکه گروه انصار در زمان رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) همین گونه بودند.

عزیمت و در مسیر تشرف توسط همان زائران این بار در کشور ایران، اکرام و اطعام می‌گردند و به نوعی فرهنگ تکریم و اطعام زائران اربعین از جامعه عراقی به جامعه ایرانی (البته به صورت محدود و اولیه)، تسری پیدا کرده است.

۳-۲-۳- مهمان‌نوازی با غلبه بر تعصبات قومی و زبانی

یکی از جلوه‌های خیره‌کننده اربعین که بدون اغراق برای هر بیننده‌ای لاقلاً در مرتبه اول تشرف، غیر قابل باور می‌باشد، این سطح از مهمان‌نوازی است که در اربعین جلوه‌گر می‌شود و تعصبات قومیتی و زبانی به حداقل خود رسیده و در جاهایی، محو می‌گردد. آنجاکه پیرمردی از اهالی عراق و در مسیر مشایه با اصرار فراوان افراد را به خانه دعوت می‌کند و با حالتی مملو از غصه می‌گوید، امروز مهمانی نداشته‌ام. یا خانواده‌ای که زائران را به منزل خود دعوت کرده و منتظر می‌ماند تا آنها صرف غذا کنند و با افتخار باقیمانده غذای زائران را به یمن تبرک میل می‌نمایند، بیماران خود را در مسیر زائران قرار داده و از زائران با خضوع و خشوع می‌خواهند تا دستی به نیت شفا بر سر بیمارانشان کشیده و برای عافیت و سلامت آنها دعا کنند و... (احسانی‌فر، ۱۳۹۹، ص ۱۲-۱۱). نگارنده نیز بارها و بارها شاهد این مهمان‌نوازی‌ها بوده و از اطرافیان نیز نمونه‌های مشابهی شنیده شده است. آنجاکه زنی مسن در مسیر مشایه طریق العلماء، ضمن اصرار به زائران پیاده اربعین برای لختی درنگ و استراحت در منزل او که شاید آبی بیاورد و تشنگی زوار را برطرف نماید، وقتی از سوی زائران اجابت نمی‌شود، بغض کرده و اشک از چشمانش جاری می‌گردد. فقط با ذبح تعصبات قومیتی و زبانی می‌توان این سطح از تجلی مهمان‌نوازی حول محور ولایت حسین (علیه السلام)، که زمینه‌ساز ایجاد پیوندی عمیق بین مومنان است را مشاهده کرد. وقتی این نوع مهمان‌نوازی‌ها در کنار مسائل تاریخی بین ایران و عراق (هشت سال دفاع مقدس) قرار داده شود، چه چیزی جز معجزه ولایت بین مومنان نشأت گرفته از ولایت حقه سیدالشهداء (علیه السلام)، می‌تواند معنا بخش «ایران و العراق لایمکن الفراق»^۱ باشد؟

۱. یکی از شعارهای اربعین در سال ۱۳۹۸ در پی نقل از حساب کاربری توئیتر دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب پس از اغتشاشات عراق: «ایران و عراق دو ملتی هستند که تن‌ها و دل‌ها و جانهایشان به وسیله ایمان به الله و محبت به اهل بیت و حسین بن علی متصل به یکدیگرند؛ روز به روز هم این اتصال زیاد خواهد شد؛ دشمنان سعی بر تفرقه دارند اما نتوانسته‌اند و توطئه آنان اثری نخواهد کرد».

۴- نفی ولایت کفار

۴-۱- ضدیت با حاکمیت کفر و ظلم و استکبار

از فروع دین ما تولی و تبری هستند. یا به عبارتی حب و بغض. در روایتی از امام صادق (علیه السلام) نقل شده ایشان ایمان را جز، حب و بغض نمی‌دانند^۱ (کمره‌ای، ۱۳۷۵، ج ۴: ص ۳۷۷). «دین، عبارت از محبت و کینه است: از یک طرف، محبت به خوبان و خوبیها و مظلومان و انسانهایی که مورد جفای شیطان‌ها قرار گرفته‌اند و از طرف دیگر بغض و کینه نسبت به شیطان‌ها و موجودات پلید و پلیدی‌ها و کسانی که برای آنها، انسان و انسانیت و خدا، ... این هم جزو دین است. تولی و تبری، جزو فروع دین و به قول بعضی از علما، جزو اصول دین است.» (امام خامنه‌ای: ۱۳۶۸/۰۶/۰۸).

حرکت حسین بن علی (علیهما السلام)، در جهت مقابله با ظلم تعریف شده است. آنجاکه در منزلگاه خطبه‌ای خوانده و از لسان مبارک نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم)، هدف حرکت خود را تبیین نموده است^۲. بنابراین پیام اصلی قیام امام حسین (علیه السلام)، مقاومت در برابر ظلم و فساد و استکبار است و در آئین‌های عزاداری بویژه پیاده‌روی اربعین همواره این هدف اصلی تبیین و ترویج می‌گردد (موسوی و همکار، ۱۳۹۷، ص ۱۰۷). در دنیای امروز که دچار ظلم و فساد و تباهی است، ضرورتی حیاتبخش ایجاب می‌کند تا این هدف والا بیش از پیش به جهانیان عرضه گردد. حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در بیانات خود در جمع موکب‌داران اربعین، معرفت به امام حسین (علیه السلام) را معرفت به دین اسلام و حقیقت قرآن یاد کرده و آنرا در مقابل حرکت خصمانه جبهه کفر و استکبار دارای ظرفیتی نجات بخش می‌دانند و معتقدند حرکت عظیم اربعین این پیام را در دنیا منتشر خواهد کرد (امام خامنه‌ای: ۱۳۹۸/۰۶/۲۷). راهپیمایی اربعین هویت بخش است و امت را به گذشته درخشان خود متصل می‌کند. در این مسیر هر لحظه امام شهید در ذهن‌ها تداعی می‌شود و یاد آن امام هم‌ام

۱. فضیل بن یسار، گوید: از امام صادق (علیه السلام) پرسیدم از حب و بغض که از ایمانند؟ در پاسخ فرمود: مگر ایمان جز حب و بغض است؟ سپس این آیه را خواند (۷ سوره حجرات): «محبوب کرد ایمان را برای شما و آن را در دل‌های شما آراست و مکروه و نفرت آمیز کرد نزد شما کفر و فسق و نافرمانی را، آنانند راه یافته‌ها».

۲. «أَيُّهَا النَّاسُ؛ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) قَالَ: «مَنْ رَأَى سُلْطَانًا جَائِرًا مُسْتَجِلًّا لِحُرْمِ اللَّهِ، نَاكِثًا لِعَهْدِ اللَّهِ، مُخَالِفًا لِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ، يَعْمَلُ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ فَلَمْ يُغَيِّرْ عَلَيْهِ بَعْضًا، وَلَا قَوْلًا، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَدْخُلَهُ مَدْخَلَهُ»... (تاریخ طبری، ج ۴: ص ۳۰۴؛ کامل ابن اثیر، ج ۴: ص ۴۸ و فتوح ابن اثیر، ج ۵: ص ۱۴۵-۱۴۴).

همچون چراغی هدایتگر در جهت ظلم ستیزی است. زائران تحت ولایت امام معنا پیدا می‌کنند، نه تحت قومیت و ملیت و زبان و ...، شیعه حسین ^(علیه السلام) بودن ارزشمند است نه چیز دیگر و امام به عنوان مصداق بارز «هیئات من الذله» در ذهن‌ها نقش بسته است. در برخی از نمونه کارهای پیمایشی، مشارکت کنندگان در این راهپیمایی عظیم فلسفه این راهپیمایی را «پیوند زننده مظلومان جهان و نماد طرفداری از مظلوم و مقابله با ظالم» عنوان نموده‌اند (عاملی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۷۵).

۴-۲- شناخت دشمن مشترک و آمادگی برای جهاد و دفاع

شرط بقای یک تفکر، شناخت دشمن است. اگر تفکری می‌خواهد تداوم داشته باشد، لازمه آن دشمن شناسی صاحبان و سالکان آن است. تفکر شیعی به عنوان تفکری ظلم ستیز می‌باید ظالمان و ستمگران را به فراخور هر دوره شناسایی و حد و مرز خود با آنها را مشخص نماید. استاد شهید مرتضی مطهری ^(رحمت الله علیه)، در سخنرانی معروف خود به این موضوع صحه گذاشته و معتقد است اگر امروز نبی مکرم اسلام ^(صلی الله علیه وآله وسلم) یا امام حسین ^(علیه السلام)، حاضر بودند، از شیعیان می‌خواستند، شمر زمان خود را بشناسند (شهید مطهری: اسفند ۱۳۴۸). امام خمینی ^(رضوان الله تعالی علیه)، نیز شرط توفیق در همه مناسک و موافق را وحدت کلمه همه مسلمین و خروش هماهنگ آنان بر دشمن مشترک می‌داند (غرسبان، ۱۳۹۶، ص ۸). راهپیمایی اربعین دارای ظرفیت تاثیرگذاری منحصر به فردی برای آگاهی بخشی و تقویت شناخت نسبت به دشمن مشترک در بین زائران است. این تاثیر در مشاهدات میدانی از حمل تصاویر، پلاکارها، پرچم‌ها و سایر نمادهای که زائران همراه خود دارند، مشخص می‌شود.

همچنین از تصاویر، نمادها و پرچم‌هایی که در طول مسیر راهپیمایی اربعین وجود دارد می‌توان افزایش انتظار و آمادگی برای جهاد و دفاع را مشاهده کرد؛ نمادهایی از کربلا، تصاویری از مراجع عظام که نمادی از مقاومتند، علمای شهید و شهیدانی که در زمان صدام و بعد از اشغال آمریکایی‌ها و همینطور به دست تکفیری‌های داعش، به شهادت رسیده‌اند. حتی در زمان ناامنی‌ها و با تهدیداتی که از سوی معاندین و تکفیری‌ها وجود دارد، هیچ کس دغدغه شهادت را ندارد و در حقیقت این راهپیمایی آمادگی برای دفاع از دین و اعتقادات تشیع را به رخ جهانیان می‌کشد (غرسبان، ۱۳۹۶، ص ۹).

نتیجه‌گیری

در منظومه فکری امام خامنه‌ای ^(مدظله العالی)، هدف غایی و نهایی فرایند انقلاب اسلامی، تحقق

تمدن نوین اسلامی است تا زمینه را برای ظهور خورشید ولایت عظمی - ظهور امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) - فراهم آورد.^۱ از سوی دیگر در مراحل پنجگانه انقلاب اسلامی تشکیل جامعه اسلامی، مرحله پیش از تمدن اسلامی بوده و از جمله الزامات تشکیل جامعه اسلامی ایجاد و گسترش سطوح مختلف ولایت در بین مومنان است. راهپیمایی اربعین علاوه بر ظرفیت‌های تمدن ساز تجلیگاه بروز سطوح مختلف ولایت برگرفته از اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی) است. به عبارت دیگر ارتباط با ولی با ایجاد مغناطیس حسینی (علیه السلام) و جذب قلوب با حب امام تا محو شدن در امام و تجلی شعار یا لیتنا کنا معکم و آمادگی و زمینه سازی برای ظهور امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و برای ارتباط و هم‌جهگی بین مومنان با جلوه های ناب از ایثار و فداکاری، ایجاد و استمرار اخوت دینی و ذبح تعصبات قومی و زبانی با مهمان‌نوازی خیره کننده خادمان از زائران و سرآخر نفی ولایت طاغوت (کفار، دشمنان و معاندان) با ایجاد غیریت سازی و ضدیت با حاکمیت کفر و ظلم و استکبار و شناخت دشمن مشترک و آمادگی برای جهاد و دفاع از دین، در پیاده‌روی اربعین ظهور و بروز می‌نماید.

بنابراین جامعه اسلامی تشکیل یافته از ظهور سطوح مختلف ولایت در راهپیمایی اربعین در بین مومنان (زائران و خادمان)، نمونه‌ای قابل تعمیم به سایر اجتماعات مومنان بوده و با نشر و گسترش فرهنگ اربعین از سوی زائران به کشورهای مبداء می‌توان این انتظار را داشت که سطوح ولایت در سایر جوامع اسلامی و در سایر ایام غیر از اربعین نیز متجلی یافته و در کنار سایر ظرفیت‌های تمدن ساز اربعین، موجبات سبک زندگی مومنانه برای تشکیل تمدن نوین اسلامی را فراهم آورد.

منابع

الف - منابع فارسی

- قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه ای
- دشتی، محمد (۱۳۸۴)، نهج البلاغه، قم: انتشارات امامت
- ابن بابویه (۱۳۷۶)، الامالی (للسدوق)، ترجمه محمدباقر کمره ای، تهران: انتشارات کتابچی

۱. بخشی از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

- احسانی فر، محمد مهدی (۱۳۹۹)، «اندیشکده اربعین راهی برای بهره‌گیری از فرصت‌ها و کاهش آسیب‌ها»، فصلنامه دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، سال ۲، شماره ۷، صص ۲۰-۴
- اکبری، مرتضی و رضایی، فریدون (۱۳۹۴)، «واکاوی شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله)»، دوفصلنامه الگوی پیشرفت اسلامی ایران، شماره ۵، صص ۱۰۸-۸۵
- تاج‌بخش، غلامرضا و عباس‌پور، ابراهیم (۱۴۰۱)، «بازاندیشی در ایجاد تمدن اسلامی از طریق فراترکیب پژوهش‌های پیاده روی اربعین»، دوفصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی، سال ۵، شماره ۲ صص ۱-۳۴
- تلاشان، حسین (۱۳۹۶)، «واکاوی و تحلیل جایگاه اجتماع جهانی مراسم اربعین حسینی در تحقق تمدن نوین اسلامی»، سومین همایش ملی تمدن نوین اسلامی
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۶۹)، ولایت در قرآن، تهران: انتشارات پژمان
- خاکی، محمد و حسینی، سیدقاسم (۱۳۹۹)، «نقش راهپیمایی اربعین حسینی در ایجاد تمدن نوین اسلامی»، پژوهشنامه معارف حسینی، سال ۵، شماره ۱۹، صص ۱۱۴-۹۳
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰)، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، قم: انتشارات موسسه ایمان جهادی
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷)، ولایت و حکومت، قم: انتشارات موسسه ایمان جهادی
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷)، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی
- دانشگر، بهزاد و جعفری، محمدعلی (۱۳۹۹)، پادشاهان پیاده خرده روایت‌هایی از زیارت اربعین، قم: انتشارات عهدمانا
- ذهنی‌تهرانی، محمدجواد (۱۳۷۷)، ترجمه کامل الزیارات، تهران: انتشارات پیام حق
- سیدبن طاووس (۱۳۸۰)، لاهوف، ترجمه: سیدابوالحسن میرابوطالبی، قم: انتشارات دلیل ما
- عابدینی، محمدرضا (۱۳۹۸)، قدم عاشقی حرکت کاروانی اربعین؛ امتداد عاشورا تا ظهور، قم: نشر معارف
- عاملی، سعید و همکاران (۱۳۹۶)، «تحلیل پیمایش راهپیمایی اربعین حسینی، ظرفیت‌ها، چالش‌ها، نمادها و معانی»، مرکز پژوهشی سیاست‌های فضای مجازی دانشگاه تهران
- غرسبان، مرتضی (۱۳۹۶)، «راهپیمایی اربعین؛ ظرفیتها و آسیبها»، ماهنامه مبلغان، شماره ۲۲۰، صص ۱۲-۴

- غیائی فتح آبادی، هادی (۱۳۹۶)، «کارکردهای پیاده روی زیارت اربعین در تقویت نهادهای تمدن نوین اسلامی؛ مورد مطالعه: نهاد خانواده»، سومین همایش زیارت اربعین
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۵)، *اصول الکافی*، ج ۴، ترجمه محمدباقر کمره ای، قم: انتشارات اسوه
- مطهری، مرتضی (۱۳۹۰)، *انسان کامل*، قم: انتشارات صدرا
- مظفری چینیجانی، سیده فرشته و رحمت آبادی، اعظم (۱۳۹۷)، «نقش فرهنگ زیارت اربعین در تشکیل تمدن نوین اسلامی»، چهارمین کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی
- معینی پور، مسعود (۱۳۹۸)، *اربعین، جهانی دیگر*، تهران: انتشارات سوره مهر
- موسوی، سیدمحمد و بیات، رضا (۱۳۹۷)، «کاوشی در آئین پیاده روی اربعین حسینی و اثرگذاری کارکردهای سیاسی و اجتماعی آن»، *دوفصلنامه علمی فرهنگ و ارتباطات*، سال ۳، شماره ۱، صص ۹۳-۱۱۶

ب- منابع عربی

- التستری، الشیخ جعفر (۱۴۱۰ق)، *الخصائص الحسینیة*، نجف: انتشارات الشریف الرضی
- الخزار، علی بن محمد (۱۴۰۱ق)، *کفایة الأثر فی النص علی الأئمة الإثنی عشر*، قم: انتشارات تبیدار
- الشیخ المفید (۱۴۱۴ق)، *مسار الشیعة فی مختصر تواریخ الشریعة*، بیروت: دارالمفید
- العیاشی، محمد بن مسعود (۱۳۸۰)، *تفسیر العیاشی*، ج ۱، تهران: المطبعة العلمیة
- حر العاملی، محمد بن حسن (۱۴۱۴ق)، *وسائل الشیعة - المقدمة*، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام لإحياء التراث
- علامه المجلسی (۱۴۰۳ق)، *بحار الانوار*، ج ۱۵، بیروت: مؤسسه الوفاء
- علامه المجلسی (۱۴۰۳ق)، *بحار الانوار*، ج ۲۳، بیروت: مؤسسه الوفاء
- علامه المجلسی (۱۴۰۳ق)، *بحار الانوار*، ج ۳۶، بیروت: مؤسسه الوفاء

- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۳۰ق)، الکافی، ج ۳، قم: انتشارات دارالحدیث
- یزدی حایری، علی (۱۴۲۲ق)، *إلزام الناصب فی إثبات الحجّة الغائب (عج)*، ج ۲، بیروت: مؤسسه الأعلمی

پ- منابع اینترنتی

- امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران به مناسبت عید سعید غدیر در تاریخ ۱۳۷۶/۰۲/۰۶، بازیابی شده از سایت <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2834>
- امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانات در جمع جوانان استان خراسان شمالی در تاریخ ۱۳۹۱/۰۷/۲۳، بازیابی شده از سایت اینترنتی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21252>
- امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی در تاریخ ۱۳۹۲/۰۲/۰۹، بازیابی شده از سایت اینترنتی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22405>
- امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره) در تاریخ ۱۳۹۵/۰۳/۱۴، بازیابی شده از سایت اینترنتی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33259>
- امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانات در جمع موكب‌داران اربعین در تاریخ ۱۳۹۸/۰۶/۲۷، بازیابی شده از سایت اینترنتی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43490>
- امام‌خامنه‌ای (مدظله العالی)، بیانات در جمع مردم استان آذربایجان شرقی در تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۲۸، بازیابی شده از سایت اینترنتی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=51999>
- شهید مطهری (رحمت الله علیه)، سخنرانی در اسفند سال ۱۳۴۸، بازیابی شده از سایت اینترنتی <http://morteza motahari.com/fa/ArticleView.html?ArticleID=2684&SearchText=%D8%B4%D9%85%D8%B1&LPhrase>